

*Orkesterin nuottimateriaalin
taitto ja viimeistely*

Sisällys

Alkusanat	5
Partituuri	6
<i>Kansi</i>	6
<i>Sävellyksen perustiedot</i>	6
<i>Ensimmäinen nuottisivu</i>	7
<i>Partituurin luettavuus</i>	7
<i>Sivunkäännöt</i>	8
Stemmat	9
<i>Kansi</i>	9
<i>Sivunkäännöt</i>	10
<i>Stemmojen luettavuus</i>	10
Muotoilu ja sidonta	12
<i>Paperikoot</i>	12
<i>Paperilaadut</i>	12
<i>Viivastojen koot</i>	13
<i>Sidonta</i>	14
<i>Nidonta</i>	15
<i>Liimasiidonta</i>	15
<i>Spiraalisidonta</i>	16
<i>Teippaus</i>	16
PDF	17
Notaatio-ohjeita	18
<i>Artikulaatiot</i>	18
<i>Etumerkintä</i>	19
<i>Harjoitus- ja tahtinumerot</i>	19
<i>Kromatiikka ja enharmoniset sävelet</i>	20
<i>Muistutukset</i>	20

Orkesterin nuottimateriaalin taitto ja viimeistely

KOONNUT: Pekka Siponen

KOMMENTOINEET:

Jarkko Aaltonen

Atso Almila

Jari Eskola

Juhana Hautsalo

Samuli Koivisto

Matti Laiho

2. versio

Vapaaseen levitykseen. Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Attribution-NoDerivs 3.0 Unported lisenssillä.

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/>)

TUPLETIT

The image displays a series of musical exercises for triplets, organized into three columns and nine rows. Each row represents a different number of notes in a triplet, from 1 to 9. The notation includes stems, beams, and flags for individual notes, with a bracket and the number of notes above the group. Vertical orange arrows on the left and right sides of the columns indicate the progression from top to bottom.

Row	Column 1	Column 2	Column 3
1	1 note	2 notes	3 notes
2	3 notes	4 notes	5 notes
3	5 notes	6 notes	7 notes
4	7 notes	8 notes	9 notes
5	9 notes	10 notes	11 notes
6	11 notes	12 notes	13 notes
7	13 notes	14 notes	15 notes
8	15 notes	16 notes	17 notes
9	17 notes	18 notes	19 notes

Luettavaa notaatiosta

- GOULD, ELAINE. *Behind Bars*. Faber Music, 2011.
- MUSIC PUBLISHERS' ASSOCIATION. *Standard Music Notation Practice*. Music Publishers' Association, 1966, 1993. (<http://mpa.org>)
- POWELL, STEVEN. *Music Engraving Today: The art and practice of digital typesetting*. Brichtmark Music, 2002.
- READ, GARDNER. *Music Notation: A Manual of Modern Practice*. Taplinger Publishing Company, 1979.
- ROSS, TED. *The Art of Music Engraving and Processing: A Complete Manual, Reference and Text Book on Preparing Music for Reproduction and Print*. Charles Hansen, 1970.
- SOLOMON, SAMUEL Z. *How to Write for Percussion: A Comprehensive Guide to Percussion Composition*. SZSolomon, 2002.
- STONE, KURT. *Music Notation in the Twentieth Century: A Practical Guidebook*. W. W. Norton, 1980.

<i>Partituurin rivien optimointi</i>	21
<i>Pikkunuotit</i>	21
<i>Samalle viivastolle kirjoitetut stemmat</i>	22
<i>Sivunkäännöt</i>	22
<i>Sivunumerot</i>	23
<i>Taukojen käyttö</i>	24
<i>Tempomerkinnät</i>	26
<i>Tilapäiset etumerkit</i>	26
<i>Toistot</i>	28
<i>Tupletit</i>	29
Luettavaa notaatiosta	30

Partituuri

KANSI

Partituurin kannesta on hyvä löytyä seuraavat tiedot:

- teoksen ja säveltäjän nimi (painetaan kanteen ja mahdolliseen selkämykseen)
- sovittajan tai instrumentoijan nimi
- sanoittajan nimi
- oikeudenhaltijan nimi ja yhteystiedot (esim. kustantaja)
- selkeä merkintä painoksesta tai versiosta

SÄVELLYKSEN PERUSTIEDOT

Teoksen alkuun laitetaan sivu, jossa kerrotaan perustietoa sävellyksestä. Tietojen tulisi olla mahdollisimman yksityiskohtaisia ja ymmärrettäviä:

- lista soittimista soittimenvaihtoineen sekä tieto mahdollisista vaihtoehtoisista stemmoista, joita ei ole kirjoitettu partituuriin (esim. käyrätorvi in Eb, jolla voi korvata käyrätorvi in F:n)
- partituurin transponoivuus
- soitinten transponoivuus (esim. klarinetit, käyrätorvet ja trumpetit)
- kaikki lyömäsoittimet, tarvittava lyömäsoittajien lukumäärä sekä lyömäsoitinstemmojen muoto (erilliset stemmat vai lyömäsoitinpartituuri)
- erikoislaitteet ja -tarvikkeet, syntetisaattorin asetukset ja muut elektroniset tarpeet (myös stemmoihin)
- erikoisohjeet preparoiduille intrumenteille tai muille

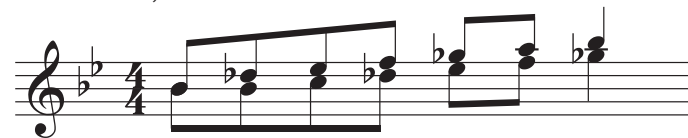
Esimerkki:

Muistutusmerkin (courtesy accidental) ympärillä voi käyttää sulkeita, jos haluaa korostaa, että kyseessä on sävellajin mukainen ääni.

Kahta stemmaa ei saa kirjoittaa samalle viivastolle. Jos kuitenkin näin tehdään, niin kaksiaänisessä nuotissa kummallekin äänelle täytyy kirjoittaa omat tilapäiset etumerkinsä. Esimerkiksi 1. huilun alennettu d ei vaikuta 2. huilun d:hen, vaan 2. huilulle tulee merkitä oma alennusmerkkinsä. Jos yksi soittaja soittaa kahta ääntä, tilapäisiä etumerkkejä ei toisteta (esim. piano).

Kaksi soittajaa:

Yksi soittaja:

TOISTOT

∕ tai ∕∕ -merkkejä on aina hankalampi lukea kuin aukikirjoitettuja toistoja. Toistomerkkejä ei ole yleensä tarpeen käyttää tietokoneella tehdyissä nuoteissa. Kaikki toistot on kirjoitettava auki ja useampia tahteja kestävässä toistoissa merkitään numerointi keskitettynä tahdin yläpuolelle. Numerointi aloitetaan toisesta toistettavasta tahdistä, numerosta kaksi. Pidemmässä toistoissa ensimmäiseen tahtiin voi lisätä sulkeisiin tahtien kokonaismäärän.

Esimerkki:

Alkusanat

Tämä ohje on tehty kaikille nuotteja kirjoittaville tai toimittaville. Tähän on koottu partituurien ja stemmojen tekemiseen liittyviä seikkoja, joiden huomioiminen tekee nuoteista helppolukuisia, helppokäyttöisiä ja aikaasäästäviä.

Tällainen ohje on tullut tarpeelliseksi, koska nykyään kuka tahansa pystyy kirjoittamaan nuotteja tietokoneella ja tästä syystä nuottien laatutaso on vaihteleva. Aikaisemmin nuottien valmistaminen on ollut kustantajien ja amatikseen nuotteja kirjoittavien käsissä.

Nuottien helppo muokattavuus vaikeuttaa soittajien materiaalin ajantasalla pitämistä, jos teoksen muokkaaminen jatkuu partituurin ja stemmojen valmistamisen jälkeen.

Digitaalisessa muodossa lähetetyissä materiaaleissa piilee myös vaara, että nuotistonhoitajan odotetaan ottavan kustantajan rooli; hänen odotetaan tulostavan, monistavan ja sitovan kaiken materiaalin. Kaikissa nuotistoissa ei ole tiloja, laitteita, henkilökuntaa tai aikaa tällaisiin projekteihin. Vaikka nuotistonhoitaja pystyykin neuvomaan nuottien taittoon liittyvissä asioissa, ei hänen voi odottaa toimivan kustantajan sijaisena.

Ennen kuin partituuri toimitetaan tulostettavaksi tai painettavaksi, se on hyvä oikoluuettaa ammattinuotinkirjoittajalla eikä pelkästään säveltäjällä tai sovittajalla.

SIVUNKÄÄNNÖT

Partituurin sivunkäännöt täytyy suunnitella niin, että sivunkääntö ei osu taitekohtiin tai tapahtumarikkaisiin kohtiin, joissa kapellimestari mahdollisesti tarvitsee molempia käsiä. Sivunkäännön jälkeisissä tahdeissa ei saa tapahtua mitään radikaalia tai dramaattista. Tarvittaessa aukeamalle voi jättää tyhjän sivun. Tällöin tulee merkitä, että tyhjää tilaa on jätetty sivunkäännön takia.

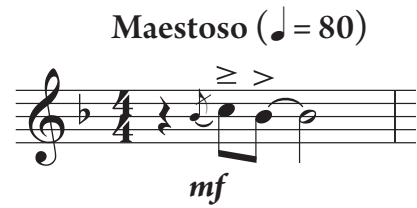
Myös sivunkäännöstä lähtevä kahina voi olla häiritsevää hyvin hiljaisessa kohdassa, varsinkin käytettäessä mekaanista sidontaa.

The image displays eight musical staves, each illustrating a different page-turning technique. The staves are arranged vertically and show various time signatures and note values. Orange 'X' marks indicate the placement of page turns. The seventh staff includes a '(3+2)' annotation above a measure, indicating a specific rhythmic structure.

TEMPOMERKINNÄT

Tempomerkinnöissä kannattaa käyttää metronomimerkintää ilmoittamaan tempo ja sanallista selitystä tulkintaohjeeksi. Metronomimerkintä tulee sulkeisiin tulkintaohjeen jälkeen. Tempomerkintä tasataan teoksen alussa ja tahtilajin muuttuessa tahtiosoituksen kanssa sekä teoksen keskellä joko tahtiviivan tai nuotinpään kanssa.

Esimerkki:

TILAPÄISET ETUMERKIT

Tahtiviivattomissa jaksoissa (esim. kadenssit) on viisainta kirjoittaa tilapäinen etumerkki jokaisen muunnetun nuotin eteen, riippumatta siitä onko sitä esiintynyt aikaisemmin.

Tilapäiset etumerkit ovat voimassa vain yhden tahdin sisällä ja yhdessä oktaavialassa. Tilapäisen etumerkin jälkeen seuraavassa tahdissa sävellajin mukaiseksi palautuvaan nuottiin täytyy laittaa muistutukseksi etumerkki. Myös ylinouseva ja vähennetty oktaavi tarvitsee etumerkin molempiin säveliin vaikka kyseessä olisikin sävellajin mukainen ääni.

epätavallisille instrumenteille (myös stemmoihin)

- mahdolliset ohjeet ja kaaviot lavan asettelusta
- poikkeamat perinteisestä notaatiosta
- teoksen täydellinen nimi, joka täytyy kirjoittaa niin kuin sen halutaan esiintyvän konserttiohjelmissa (osien nimet oikeassa järjestyksessä, isot ja pienet kirjaimet sekä aksentit oikein)
- arviot osien kestosta ja teoksen kokonaiskesto

ENSIMMÄINEN NUOTTISIVU

Ensimmäiselle nuottisivulle tulee laittaa teoksen, säveltäjän, sovittajan ja mahdollisen sanoittajan nimi. Kunkin viivaston eteen laitetaan jokaisen instrumentin täydellinen nimi sekä mahdollinen transponointi.

Kaikkien esitysmerkkien tulee olla perinteisellä kielellä (esim. englanti, italia, saksa tai ranska). Kaikkien tempomerkintöjen tulee löytyä sekä puhaltimien että jousien yläpuolelta. Puhallinorkesteripartituurissa tempomerkinnät kirjoitetaan puiden ja vaskien yläpuolelle.

PARTITUURIN LUETTAVUUS

Viivastot eivät saa olla liian pieniä. Partituurin viivastojen koon tulisi olla vähintään 5 mm, että hyvä luettavuus säilyy. Vältä tekstifonttien skaalaamista viivaston mukana (pienentäminen), tekstin fonttikoon tulisi olla vähintään 12 pt. Pienissä fonttiko'oissa tulee käyttää niille suunniteltuja fontteja, muuten fonttien ohuimmat kohdat saattavat ohentua näkymättömiin.

SIVUNKÄÄNNÖT

Sivujen asettelu täytyy suunnitella niin, että rauhalliset sivunkäännöt ovat mahdollisia. Aukeaman lopussa tulee olla taukoa niin paljon, että kyseisen instrumentin soittajan on mahdollista kääntää sivu itse ilman kiirehtimistä (vähintään viisi sekuntia). Tauot tulee sijoittaa mieluummin aukeaman loppuun kuin seuraavan alkuun. Tarvittaessa aukeamalle voi jättää tyhjän sivun tai toisen sivun voi täyttää vain osittain. Kummassakin tapauksessa täytyy merkitä, että tyhjää tilaa on jätetty sivunkäännön takia. Ulospäin avautuvia lisäsivuja tulee välttää.

Jokaiselle instrumentille kirjoitetaan aina oma stemmansa (esim. huiluille 1 ja 2 tulee kirjoittaa omat stemmansa). Myös jousille kirjoitetaan yksi stemma sektiota kohden ja monimutkaiset divisit tulee kirjoittaa omille viivastoilleen. Jos stemmassa tarvitaan useita viivastoja pitkäaikaisesti, kannattaa harkita niiden jakamista useaan stemmaan (esim. viulu 1 pultti 1, viulu 1 pultti 2 ja viulu 1 muut). Jaettaessa sektio kolmeen yhtä suureen osaan stemmat nimetään esimerkiksi viulu 1 A:ksi, viulu 1 B:ksi ja viulu 1 C:ksi. Näin sivunkäännöt saadaan toimiviksi, jos sivunkääntöpaikkoja on vähän.

STEMMOJEN LUETTAVUUS

Viivastot eivät saa olla liian pieniä. Viivaston koon tulee olla vähintään 7 mm, jotta hyvä luettavuus säilyy.

Toistomerkkejä on käytetty käsinkirjoitetuissa nuoteissa vähentämään vaivaa nuotinkirjoittajalta. Tietokoneella tehdyissä nuoteissa tämä ei ole tarpeen. Toistomerkkien

SIVUNUMEROT

Parilliset sivunumerot ovat aina aukeaman vasemmassa kulmassa, parittomat oikeassa kulmassa. Sivulle keskitettyä numerointia ei käytetä, koska tällöin on mahdoton tietää kummalla puolen aukeamaa sivun on tarkoitus olla. Sivunumerointi alkaa kannen jälkeisestä ensimmäisestä sivusta, eli etukannen sekä ulko- että sisäpuoli eivät kuulu sivunumerointiin.

Esimerkki:

1. Etukannen ulkopuoli (ei kuulu sivunumerointiin)
2. Etukannen sisäpuoli (ei kuulu sivunumerointiin)
3. Teoksen esittely (sivu 1)
4. Sävellyksen perustiedot (sivu 2)
5. Nuotin ensimmäinen sivu (sivu 3)

TAUKOJEN KÄYTTÖ

The image shows seven musical staves illustrating the use of rests. Each staff contains a sequence of notes and rests, with orange lines indicating the placement of rests. The staves are in various time signatures: 4/4, 4/4, 6/4, 3/4, 3/4, 6/8, and 4/4 with a 2/4 change.

Stemmat

KANSI

Stemman kansilehdestä tulee näkyä säveltäjän, sovittajan, teoksen ja instrumentin nimi sekä oikeudenhaltijan (esim. kustantajan tai säveltäjän) nimi ja yhteystiedot.

Kanteen voi laittaa stemmakohtaisen juoksevan numeroinnin helpottamaan lajittelua (jokaista soittajaa tai jaettavaa stemmaa kohden oma numero partituurijärjestyksessä). Vaihtoehtoiset stemmat, jotka eivät näy partituurissa, numeroidaan viimeisinä. Juokseva numerointi laitetaan helposti löydettävään kohtaan, esimerkiksi kanteen tai yksisivuisen stemman yläkulmaan. Ensimmäinen stemma numeroidaan esim. 1/24, jonka jälkeen käytetään tavallista numerointia 2, 3, 4... ja viimeinen stemma numeroidaan esim. 24/24. Tällöin ensimmäinen ja viimeinen stemma ovat tunnistettavissa, ja stemmojen kokonaismäärä käy ilmi.

Yksisivuisissa stemmoissa ei tarvitse käyttää kansilehteä. Kaksisivuisissa stemmoissa tulee aina käyttää kansilehteä, jotta stemmat pystytään tulostamaan vihkoiksi.

Jokaisen stemman ensimmäiseltä nuottisivulta tulee käydä ilmi säveltäjän, sovittajan ja teoksen nimi sekä instrumentin nimi mahdollisine instrumentinvaihtoineen ja transponointineen. Lisäksi sähköisessä muodossa toimitettavissa nuoteissa jokaisella sivulla on hyvä olla teoksen nimi, sivunumero ja instrumentin nimi.

Muotoilu ja sidonta

PAPERIKOOT

Kaiken muotoilun perusta on paperin koko. Konserttimusiikin stemmat tulostetaan B4-kokoiselle paperille (B3 taitettuna kahtia), keikkakäyttöön tarkoitetut stemmat A4-paperille ja marssikäyttöön tarkoitetut stemmat A5-kokoon kartonki vaakatasossa (landscape). Stemmoissa B4-kokoa suuremmat paperikoot ovat liian suuria ja epäkäytännöllisiä käsitellä.

Partituureissa paras sivukoko on B4, jos vain kaikki viivastot mahtuvat helposti sivulle vähintään 5 mm:n kokoisina. A3-koko on mahdollinen, mutta ei suositeltava, koska nuotista tulee huono käsitellä. Samoin myös poikittain painettu yllilevä nuotti on hankala käytössä. Sivukoon kasvattamiselle vaihtoehto on viivaston koon pienentäminen, jolloin luettavuus huononee.

Sivuille jätetään marginaalit: esim. A4-paperille 15–20 mm sekä B4- ja A3-papereille 20–25 mm.

PAPERILAADUT

Sekä stemmoissa että partituureissa tulee käyttää tavallista kopiopaperia paksumpaa, noin 100 g/m² paperia. Tarpeeksi paksu paperi pysyy paremmin telineillä, eikä siitä näy läpi. Liian paksu paperi ei ole myöskään suotavaa, koska painavampi paperi lisää sidontakohtien rasitusta. Paperin molemmille puolille tulostetaan, ellei kyseessä ole yksisivuinen nuotti.

PARTITUURIN RIVIEN OPTIMOINTI

Kaikkien teoksessa tarvittavien instrumenttien tulee näkyä partituurin ensimmäiseltä sivulta. Ensimmäisen sivun jälkeen on tapana jättää pois käyttämättä jäävät rivit. On kuitenkin parempi pitää rivien koostumus samanlaisena kuin muuttaa näkymää useasti. On häiritsevää kapellimestarille, jos rivien koostumus muuttuu usein. Rivien poisjättämistä käytetään lähinnä, jos instrumentilla on pitkään taukoa.

Rivien määrän muuttuessa ilmoitetaan mikä soitin mil-läkin näkyvällä rivillä on. Lyömäsoittimen nimi ilmoitetaan aina uusissa lyömäsoitinsisäntuloissa. Nuottiviivaston kokoa ei muuteta rivien määrää muutettaessa.

PIKKUNUOTIT

On olemassa kahdenlaisia pikkunuotteja:

1. Pikkunuotteja, joissa on soittajalle hyödyllistä informaatiota (esimerkiksi pitkien taukojen jälkeisten lähtöjen helpottamiseksi täytyy stemmaan kirjoittaa soittajan kuul-tavissa olevaa materiaalia). *Näitä ei kirjoiteta partituuriin.*

2. Pikkunuotteja vaihtoehtoisille soittimille (jos esimerkiksi jokin instrumentti voidaan korvata toisella). Vaihto-ehtoisia soittimia käytetään lähinnä oppilasmateriaaleissa. *Nämä kirjoitetaan partituuriin.*

Pikkunuotit täytyy aina transponoida stemman transponointiin sopivaksi. Jos esimerkiksi käyrätorvi aloittaa korkealta G:ltä, soittajalle on hyödyllistä tietää, että hän jatkaa viulujen ääntä. Pikkunuottien saattamisessa oikealle korkeudelle voidaan käyttää avaimenvaihtoja ja oktaavi-siirtoja (8va, 8va bassa ja 15ma).

Soittajalle on hyödyllistä nähdä myös muiden stemmat, jos teksti on erityisen hankalaa tai hankalasti hahmotettavissa. Erityisesti kamarimusiikissa voi olla korvaamattoman tärkeää nähdä toisen stemman materiaalia pienoisnuotteina (pienennetyllä viivastolla päästemman alla).

SAMALLE VIIVASTOLLE KIRJOITETUT ÄÄNET

Kahta stemmaa ei saa kirjoittaa samalle viivastolle. Partituureissa puolestaan samat instrumentit kirjoitetaan normaalisti yhdelle viivastolle. Jos esim. huilu 1 ja 2 kirjoitetaan samalle viivastolle ja kirjoitetaan vain yksi ääni, tulee merkitä selkeästi kuka soittaa (esim. a2, 1. tai 2.).

SIVUNKÄÄNNÖT

Nuotit täytyy kirjoittaa niin, että soittajalle jää reilusti aikaa sivunkääntöihin. Miniminä voi pitää aukeaman päätteksiksi jäävää viittä sekuntia. Taukojen on hyvä olla aukeman lopussa, ettei soittaja joudu turhaan kiirehtimään sivunkäännössä. Jos on pakko käyttää nopeaa sivunkääntöä, on se merkittävä esimerkiksi V. S. (volti subito).

Erityisen hankalissa tilanteissa joissakin instrumenteissa saattaa olla mahdollista kääntää sivua tietyillä äänillä soiton aikana. Tarvittaessa aukeamalle voi jättää tyhjän sivun tai toisen sivun voi täyttää vain osittain. Kummassakin tapauksessa täytyy merkitä, että tyhjää tilaa on jätetty sivunkäännön takia. Ulospäin avautuvia lisäsivuja tulee välttää.

käyttäminen hankaloittaa nuottien lukemista.

Stemmat tulee kirjoittaa perinteisten notaatiokäytänteiden mukaan (s. 30, Luettavaa notaatiosta) ja kaikki perinteisestä nuottikirjoituksesta poikkeavat merkit ja soittotavat täytyy selvittää ennen ensimmäistä nuottisivua. On paras, että stemmat ovat kokonaan tietokoneella kirjoitettuja ilman käsinkirjoitettuja lisäyksiä.

Ennen kuin stemmat toimitetaan tulostettavaksi tai painettavaksi, ne on hyvä oikoluettaa ammattinuotinkirjoittajalla eikä pelkästään säveltäjällä tai sovittajalla.

pystyvät lukemaan vielä 7,5 mm:n viivastoilta, mutta tämä koko on ongelmallinen jousille. 7 mm pienemmät koot ovat liian pieniä ja 8,5 mm suurempia kokoja tulisi myös välttää. Viivastokoko on tärkeä erityisesti soittajille, jotka joutuvat soittamaan kauempana telineestä (esim. basistit ja lyömäsoittajat).

Jos käytetään A4-paperia, saatetaan tilanpuutteen takia joutua pienentämään stemmojen viivaston kokoa 7,0–7,5 mm:iin, mutta B4-stemmojen viivastot voivat olla jo 7,5–8,5 mm. A5-marssikartongeille sopiva viivaston koko on n. 5 mm.

Partituureille sopiva viivaston koko on 6 mm. Partituurien viivastot eivät saisi mennä alle viiden millimetrin, jotta hyvä luettavuus säilyy.

SIDONTA

Sidontatyyppi täytyy valita niin, että nuotti avautuu suoraksi ja pysyy auki telineellä. Sivunkääntöjen tulee olla mahdollisimman äänettömiä, ja lisäksi nuottien täytyy olla helposti varastoitavissa.

Alle 40-sivuisissa (20 arkkia) teoksissa/partituureissa riittää yleensä nidonta. Nidonnan kanssa tulee käyttää kunnollista kansimateriaalia. Nidotuissa nuoteissa keskiaukeaman ja kansilehden taitoskohdat hajoavat yleensä ensimmäisinä.

Jos sivuja on enemmän kuin 40, tulee käyttää teippiselkäsidontaa, spiraalisidontaa, liimasidontaa tai vastaavaa (esim. lay-flat binding). Pääasia on, että sivut voidaan avata 180 astetta.

ETUMERKINTÄ

Jos kyseessä on atonaalinen tai polytonaalinen, sävellajista riippumaton musiikki, ei transponoiviinkaan stemmoihin laiteta sävellajiin viittaavia etumerkkejä.

HARJOITUS- JA TAHTINUMEROT

Jokaisen tahdin tulee olla numeroitu ja jokainen teoksen osa aloittaa tahtinumeroinnin uudestaan alusta. Tahtinumerot kirjoitetaan vähintään jokaisen rivin alkuun ja niiden paikan tulisi olla sama koko teoksen läpi. Kohotahtia ei lasketa mukaan tahtinumerointiin.

Tahtinumeroiden lisäksi tulee käyttää laatikoituja harjoitusnumeroita kohdissa, joissa on musiikillinen taite. Harjoitusnumeroina on paras käyttää suorakulmion sisään tulevia tahtinumeroita. Muita vaihtoehtoja ovat harjoituskirjaimet (A, B, C...) tai juokseva numerointi.

Harjoitusnumeroita tai -kirjaimia on hyvä olla vähintään parinkymmenen tahdin välein, jotta välttytään liian pitkiltä yhtämittäisiltä tauoilta, jotka hankaloittavat taukojen laskemista ja paikan löytämistä. Partituurista ja stemmoista tulee löytyä samat harjoitusnumerot ja -kirjaimet.

Harjoitusnumeroiden ja -kirjaimien yhteyteen on hyvä kirjoittaa pikkunuotteja tai tekstihuomautus, josta ilmenee mitä musiikissa tapahtuu (esim. pasuunat, huilusoolo tms.).

Yhdistettyjen taukojen (multimeasures) alle voi myös lisätä tahtinumerointialueen, joka helpottaa tauollisen muusikon osalta tahtien löytämistä.

KROMAATIOKKA JA ENHARMONISET SÄVELET

Puhaltimilla ja jousisoittimilla enharmoniset sävelet eivät ole samoja ääniä. Esimerkiksi H-duurissa D $\sharp$ on matalampi ääni kuin Eb. Tästä syystä ei ole samantekevää miten äänet kirjoitetaan. Myös luettavuus kärsii huolimattomasta kirjoitusasusta.

Kromaattisissa kuluissa ylennetty sävel purkautuu tavallisesti ylöspäin ja alennettu sävel alaspäin. Samoin esim. Ab $\flat$ purkautuu G $\flat$:ään, mutta ei G $\sharp$:ään tai F $\sharp$:ään. Atonaalisessakin musiikissa pitäisi pyrkiä siihen, että kukin intervalli näyttää loogiselta.

Esimerkki:

MUISTUTUKSET

Esitysohjeet (esim. con sordino, pizzicato, divisi ja solo sekä dynaamiset merkit) laitetaan sivunkäännön jälkeen sulkeisiin sivun alkuun. Tällä tavoin keskeltä teosta lähdetessä soittaja ei joudu etsimään keskeistä esitysmarkintaa edellisiltä sivuilta. Myös pidempien taukojen jälkeen on syytä ilmoittaa dynamiikka ja muut tärkeät ohjeet.

Kansilehdissä/kansina käytetään muovia, pahvia tai kartonkia (eli vähintään 250 g/m² paperia). Kansilehtiä käytetään tukevoittamaan nuottia ja pitämään nuotin selkänä suorana.

Ominaisuuksia, joita paperilta tavoitellaan ovat korkea opasiteetti (paperista ei näy läpi), heijastamattomuus ja jäykkyys. Mieluiten käytetään pinnoittamatonta (uncoated) ja hapotonta (acid-free) paperia. Paperin tulee olla käytettävälle tulostimelle sopivaa.

Konserttimusiikissa (hyvin valaistuissa olosuhteissa) käytetään luonnonvalkoista paperia, ja esim. oopperamontun hämärässä valaistuksessa tarvittavaa lisäkontrastia saadaan käyttämällä puhtaanvalkoista paperia.

Paperi taittuu, taipuu ja repeytyy helpoimmin kuitujen suuntaisesti. Nuotin selän taitoksen suunta on mieluiten sama kuin kuitusuunta. Silloin paperi taittuu yleensä murtumatta.

VIIVASTOJEN KOOT

Nuottikirjoitus ei saa olla liian pientä, jotta nuottia pystyy lukemaan hieman kauempaakin (esim. pasunistit, lyömäsoittajat ja viulistit). Stemmojen viivastokoon (mitattuna alimmasta ylimpään viivaan) tulee olla välillä 7,0–8,5 mm. Viivojen paksuus on useissa ohjelmissa oletuksena liian hento, jolloin lukeminen hankaloituu varsinkin huonoissa valaistusolosuhteissa (esim. oopperamonttu).

Parhaiten luettava viivaston koko kaikille stemmoille on 8,5 mm. Vaikka 8 mm:n koko on vielä helposti luettava puhaltimille, se on huonompi jousille. Puhaltajat

SPIRAALISIDONTA

Mekaanisen sidonnan muotoja ovat metalli- ja muovispiraalisidonta sekä metalli- ja muovikampasidonta. Näistä muovispiraalisidonta on nuotteihin paras vaihtoehto. Siitä lähtee vähemmän ääntä kuin kammoista, muovispiraali ei myöskään riko paperia niin herkästi kuin kampa, eikä se mene helposti rikki. Äänekkyytensä ja huonon varastoituutensa vuoksi mekaaninen sidonta soveltuu huonosti stemmoille, ja sitä käytetään lähinnä partituureissa. Pitkissä teoksissa (oopperat) spiraalisidonta on varteenotettava vaihtoehto myös stemmoille.

Spiraalisidonnan toimivuuden keskeinen edellytys on kunnollinen kansimateriaali, joka suojaa sidontaa ja nuottia. Paksu kansimuovi (esim. 0,8 mm B4-kokoisissa stemmoissa ja 1 mm A3-kokoisissa partituureissa) on kestävin vaihtoehto, kartonki tai pahvi ei ole riittävän kestävä. Spiraaliselkä ei tue nuottia lainkaan, joten kansimateriaalin tulee olla tarpeeksi jäykkää.

Spiraalisidonnassa tulee käyttää ovaalia reikää, se toimii oleellisesti paremmin kuin pyöreä reikä. Sidontakohta turpoaa hieman käytön myötä, joten sidontaspiraali täytyy mitoittaa tarpeeksi väljästi. Jos spiraali käy ahtaaksi se alkaa jarruttaa sivunkääntöjä.

Muovikampasidonta ei sovellu lainkaan esityskäyttöön tarkoitettuihin stemmoihin.

TEIPPAUS

Teippauksessa käytetään esimerkiksi kangasteippiä. Teippaukseen on saatavilla laite, jolla hieman suuremmatkin mää-

rät onnistuvat helposti. Laitetta ja nuottien teippaukseen tarkoitettua kangasteippiä myy Vital Presentation Concepts (www.vpcinc.com). Muita hyväksi koettuja teippejä ovat Regulus sekä 3-M Micropore surgical tape. Myös kirjojen korjaukseen tarkoitettut ohuet kangasteipit toimivat hyvin. Teipatut nuotit eivät yleensä kestä pidempiaikaista käyttöä.

Yhdistämällä teippausta ja nidontaa voidaan myös tehdä vihkoja: esimerkiksi B4-arkit voidaan teipata Regulus-teippauslaitteella aukeamiksi, jotka taas nidotaan vihkoksi.

PDF

Sähköisesti toimitettava materiaali on hyvä olla PDF-muodossa. Nuotinnusohjelman tiedostomuodossa tiedostoja voi lähettää vain erityistapauksissa tai pyydettyäessä.

PDF:n sivujen tulee olla yksittäisiä sivuja, esim. ei aukeamia, eikä valmiiksi vihkomuotoon taitettuja. Jokainen stemma tehdään omaksi PDF-tiedostokseen, jotta stemmat pystytään tulostamaan suoraan vihkoiksi. Kaksi- tai useampisivuisissa stemmoissa tulee käyttää kansilehteä. PDF:n sivun koko tulee olla sama kuin haluttu lopullinen sivun koko, ettei skaalausta tarvita. Jos esimerkiksi partituuri halutaan A3-kokoon, tulee PDF:n sivujen olla myös A3-kokoisia.

PDF-nuotin mukana tulee olla oikeudenhaltijan lupa nuotin tulostamiseen. Luvasta tulee ilmetä ainakin kuinka monta kopiota nuotista saa tehdä sekä mahdolliset esitysrajoitukset.

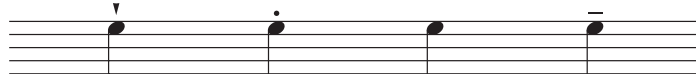
Notaatio-ohjeita

ARTIKULAATIOT

On olemassa kahdenlaisia artikulaatioita: nuotin kestoon vaikuttavia ja nuotin voimakkuuteen vaikuttavia. Artikulaatiomerkkejä voi yhdistellä saavuttaakseen halutun muodon äänelle.

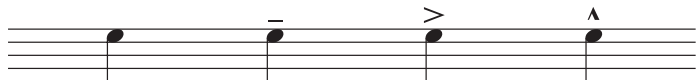
1. Kestoon vaikuttavia artikulaatioita ovat staccatissimo, staccato ja tenuto. Tenutoa on käytetty myös ilmaisemaan pientä painotusta nuotille.

lyhyempi pidempi

2. Nuotin voimakkuuteen vaikuttavia artikulaatioita ovat aksentti ja marcato, sekä merkinnät forzando/forzato (**fz**) ja sforzando / sforzato / subito forzando (**sfz**). Nämä eivät vaikuta nuotin pituuteen perinteisessä nuotinkirjoituksessa.

lähtötaso suurempi painotus

Partituureissa voidaan käyttää spiraalisidontaa (spiral coil binding), mutta stemmoissa se on huonompi (vaikkakin joskus ainoa) vaihtoehto. Mekaanisten sidontamuotojen ongelmia ovat sivunkääntöjen äänekkyyys, sivujen reppytyminen ja nuottien hankala varastointi. Haitarimalliset nuotit (yksipuoleiset sivut teipattuna vierekkäin) eivät sovellu orkesterikäyttöön.

NIDONTA

Nidonta vihkoksi toimii pienemmällä sivumäärillä kohutuullisen hyvin (alle 40 sivua). Nidonnassa tulee käyttää suoraksi taipuvia niittejä. Kaarevaksi jäävät niitinpäät vahingoittavat paperia pidemmän päälle.

Sivunkääntöä helpottaa, jos vihkoksi nidotuissa nuoteissa aukeava reuna tasataan niin, että keskimmäiset arkit eivät törrötä ulompana kuin kannet.

Nidotun nuotin kestävyyttä saa parannettua käyttämällä ohutta kangasteippiä sekä kannessa että keskiaukeamassa. Keskiaukeamassa kangasteippi haittaa hieman sivunkääntöä.

LIIMASIDONTA

Liimasidonta kangasselällä tai teippiselkäsidonta (lay-flat binding) on vaihtoehto hieman paksummille (yli 40 sivua) partituureille ja stemmoille. Sivut avautuvat äänettä 180 astetta ja pysyvät auki. Tässä sidontatyyppissä paperinippu kiinnitetään liimalla kankaaseen. Pokkarityyppinen liimasidonta (perfect binding) ei sovellu nuoteille, koska sivuja ei voi avata 180 astetta, eivätkä ne pysy auki.